

en ongevraagd aan de rector en de schoolraad advies uit te brengen over onderwijskundige aangelegenheden van het Stedelijk Gymnasium. Dit laatste achten wij stellig een winstpunt, doch wij betreuren het dat - als ik het goed zie uit gevoelsoverwegingen - de naam College van Curatoren voor dit adviesorgaan niet is gehandhaafd, gelijk elders wel is geschied. Het is niet de bedoeling om ons op de valreep negatief op te stellen tegenover het nu ingenomen standpunt. Slechts hebben wij gemeend, enige maanden geleden, tegen het uitschakelen van dit College een waarschuwend geluid te moeten laten horen, waar wij lacunes vrezden met betrekking tot de begeleiding van de rector en het lerarenkorps in dagelijkse zaken en de huishouding der school en wellicht ook ten aanzien van het decorum van het gymnasium. Het College zal thans ophouden te bestaan. De taken die gedurende enige eeuwen door vele tientallen van zijn leden zijn vervuld zullen door andere instanties worden overgenomen. Het Willibrordusfonds zal de Curatoren als beheerders verliezen en het beheer zal aan Burgemeester en Wethouders terugvallen."

Bijna 400 jaar heeft het College van Curatoren zijn stempel gedrukt op het U.S.G. gedrukt. Het doorbraak in 1587 de particuliere status en in de loop der tijden werden de bevoegdheden van hoofdzakelijk „wette-

lijk" en bestuurlijk tot voornamelijk adviserend teruggebracht. Bij het overgeven van de resterende taken aan andere instanties en het vaarwel zeggen aan het gymnasium, geeft het de pupil een allerlaatst advies mee voor de toekomst.

„Stedelijk Gymnasium van Utrecht"

„Sapere aude"

„Durf wijs te zijn"

W. W. van Driel

1) *Dom, Oudmunster, Sint Jan, Sint Pieter, Sint Marie.*

2) *Uit de notulen van het Stedelijk Bestuur van Utrecht, d.d. 19-11-1798.*

Literatuuropgave:

C. D. J. Brandt. „De Hieronymusschool te Utrecht", deel 3. Utrecht 1924.

C. J. A. de Ranitz. „Afscheidsrede van het College van Curatoren." Utrecht 1969.

J. A. Wynne Miedema. „Resolutiën van de Vroedschap van Utrecht betreffende de Academie." Utrecht 1900.

Bedelaars en vagebonden uit Wijk geweerd (II)

In vervolg op mijn bijdrage over de armenzorg en de vroegere pot- of armmeeesters te Wijk bij Duurstede is mogelijk het volgende nog van belang voor een nader studie van de oude sociale omstandigheden en het armwezen.

Volgens de ordonnantie van de magistraat tot wering van de vreemde bedelaars uit 1610 1), welke vrij moeilijk te lezen is en waarvan het papier op verschillende plaatsen door ouderdom en vocht is aangetast en vergaan, is het een yder kenlycken dat het Gasthuys, den Armen Poth ende Diaconen beurs alhier gefundeert ende ingestelt zijn tot behoefte ende onderhoudinge vande rechten noot Armen deser stede ende men bevynt dat den selven noot Armen incomen ende uuytteylingen van dien grootel . . . (papier vergaan) door veele vreemde bedelaers, vagebonden ende ledichgangers die uyt andere provincies, steden ende plaetsszen komen, wederrechtelijk worden geïncasseerd. Ook de handtreykinge (giften, fooien) van de Borgemeesteren, Kerckmeesters ende voorts vande Ingesetenen worden niet versmaad, met als gevolg, dat gehele families in Wijk bleven wonen, tot groot ongerief van de Wijkse burgerij en van de ingezetenen Wijkse armen. Men zou hier een parallel kunnen trekken met het tegenwoordige woonwagengro-

bleem. Men besluit dan ook, dat de stad dient gesuyvert ten eijnden den gegeven incomen van het voorscreven Gasthuys, Pott, Diaconenbeurs ende die handtreykinge vanden goede burgerey ende Inwoondersen aan de ingezetenen stadsarmen ten goede zal komen en niet aan buitenstaanders. Men hoopt volgens deze ordonnantie (alleen) alle die Armen deser stede ende vreyheit van dien te onderhouden ende nootwendighe onderstan te doen. En dat voorts aen geenderhander persoonen sullen behoeven geven cost ende onderhout langens die straten, voor kercken ofte poorten ofte op eenige andre plaetsszen deser stede ofte vreyheit.

1. Het eerste artikel herhaalt de opsomming van hen die uitgesloten worden van de armenzorg waaraan nog worden toegevoegd vreemde ende uytheemsche, zowel mannen als vrouwen, jonck ende oudt ende blinden ende voorts andere vreemde persoonen van Aelmoessen levende buyten de vreyheit ende Jurisdictione van Wyck. Ook zij die niet konden bewijzen dat zij gedurende drie jaren binnen Wijk gewoond hadden en zich behoorlijk hadden gedragen moesten met vrouw en kinderen Wijk verlaten en mochten zich niet meer in de stad vertonen zonder behoorlyck con-

sent, op poene (= boete) van (onleesbaar) ende tewater ende te broode gestelt, geschavotteert, ofte andersins gecorrigeert te worden.

2. Ook de burgerij wordt verboden vreemdelingen te huisvesten ofte cameran te verhuuren, tenzij sulcks binnen drie dagen daer naer aen Schout ende Burgemr. werde aengebrocht ende daer bij gepresenteert soedanige vreemde ingecomen personen om bij haer geexamineert ende ondervraecht te worden naer behooren ende dienvolgende toegelaten ofte geordonneert te worden te vertrekken, op pene (= boete) van een outschilt van twee ende veertich stuiver ende arbitrale correctie tot discretie als voren. Niemand mag bedelaers ende vagebonden, zowel mannen of vrouwen jonck ofte out langer als eenen nacht in huis houden op die verbeurte van een outschilt.

3. Ende sullen dessulcke Personen niet mogen gaan bedelen voor de stad, voor die tooren ende huysen vande Borgeren, voor die kercke ofte op ter straeten noch oock eenige Aelmissen eyschen vande Pothmeesters, Gasthuysmeesters, Diaconen, Convente, doch zij moeten zich vervoegen bij de burgemeester, die hun nootdrift (klachten) aan de magistraat zal voorleggen om handtrekken (ondersteuning) te bewerkstelligen.

4. Voorts werdt well scherpelyck bevolen, dat andere schamele personen, jonck ende out, binnen deser stede ende vryheyt geboren, die reeds jaren te Wijk gewoond hebben en zich in stilheyt gedragen hebbende, niet mogen proberen door bedelen langs de huizen meer te verkrijgen dan hun door de potmeesters wordt uitgereikt noch Aelmoesen (te) ey-

schen, bidden ofte ontvangen, voor off inde kercken, ofte straeten, merckten, voor die poorten, op kermis-off feestdagen, op begravinge van dooden, op bruylofften, maeltijden, op hoochtijden, Corssavonden (= kerstavonden), off Nieuwe Jaren, directelyck off indirectelyck.

5. Schamele kynderen, zowel jongers ofte meyskens en out genoch om den kost te soecken, daarvan zullen de ouders dienen zorg te dragen dat zij een ambacht zullen leren: *pasementwercker* (franjemaker, koorden- en kwastenmaker) ofte *lintwerckster*, *breyen*, enz., waarvoor een vergoeding wordt gegeven gedurende de leertijd. Wanneer zij niet willen, zullen zij de stad moeten verlaten. Hieruit volgt dat reeds van de eerste decennia van de 17e eeuw af het door de overheid gesubsidieerde vakonderwijs voor de onvermogenden is ingevoerd. Alles tot beter onderhoud van alle goede ende schamele personen daer aen die Aelmoesen behouden zijn. Ook de werktijden worden vastgesteld.

Giften in natura, zoals eetbare waar was het de burgers(!) verboden te geven. Hiervoor moesten de potmeesters of diakenen zorgdragen, om de giften zo eerlijk mogelijk te verdelen.

Verboden was het ook te geven aan alle die met *meletsheyt* ofte *lazerije* zijn besmet, terwijl die tevens werden uitgewezen. Dat was een hard gelag, doch men had toenmaals nog geen afdoende medicamenten tegen deze zo zeer gevreesde ziekte.

Zeist

H. W. M. J. Kits Nieuwenkamp

1). Arch. no. 79, oud-gem.-arch. Wijk bij Duurstede

Het Utrechtse Jodenrijtje, een middeleeuws Jodenhofje

Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van een verzoek van de stadsarcheoloog drs. T. J. Hoekstra om alle bijzonderheden over het Jodenrijtje te rangschikken. Dit was nodig in het kader van zijn onderzoek naar de bewoners van het Jodenrijtje in het verleden, in verband met de nieuwbouw van de tot het concern Koninklijke Bijenkorf Beheer behorende warenhuis „de Hema” tussen de Oudegracht en de Steenweg.

Wij bevinden ons in de eerste jaren van de 14e eeuw in het hart van de bisschopsstad. Plaats van handeling: de Oudegracht bij de Bakkersbrug.

Aan de gracht woont de adel. Hun huizen verheffen zich groots en kolosaal, hecht en sterk. Rondom staan

tallose, veel kleinere huisjes voor de gewone man, die in de directe omgeving van die grote rijkdom werk en handel verwacht. Letterlijk „aan de voet” van die „versterkte” huizen en bijna geheel van hout.

De meeste huizen in de oude binnenstad hadden een heuse hooiberg. Het was bovendien heel gewoon om op de nog niet geplaveide straten kippen, schapen en varkens tussen de mensen te zien. Niemand lette er op. Het hoorde allemaal bij het straatbeeld van toen. Voor de stad Utrecht was er één uitzondering. De „immuniteiten” rond de kapittelkerken - de gebieden waar de kapittelheren het voor het zeggen hadden - waren door „roosters” o.m. voor het wandelend ge-dierte afgesloten. Zo hadden de kanunniken het ge-